

ARMAND QUINTANA. RECORD I HOMENATGE

PERE PUIG I FONT
Ajuntament de Vic

Armand Quintana. Memories and homage

Amb motiu de la mort d'Armand Quintana (Manlleu, 1921-Tavèrnoles, 2005), l'article fa una aproximació a la seva obra i a la seva contribució a la vida cultural del país amb l'impuls i estímul a les iniciatives i a les persones amb inquietud i sensibilitat per la literatura, l'art, la cultura, l'humanisme.

Paraules clau: Armand Quintana, literatura, cultura.

On the occasion of the death of Armand Quintana (Manlleu, 1921- Tavèrnoles, 2005), the article evaluates his work and his contribution to cultural life of Catalonia. It considers the stimulus Quintana gave to innovation and to people sensitive to literature, art, culture and humanism.

Keywords: Armand Quintana, literature, culture.

Vaig conèixer l'Armand en la mesura que les persones ens deixem conèixer o sabem conèixer i, doncs, amb la mateixa naturalitat podria dir que el vaig desconèixer a bastament. De fet, no som u per a tothom sinó un per a cadascun; més encara, si es tracta d'una personalitat polièdrica com l'home-amic que avui ens convoca en el record. Aquesta obvietat la situo sovint com a premissa, per recordar-me a mi mateix que la memòria menteix o deforma; tendeix a la simplificació o a la magnificació dels fets i les persones, no per falta d'exigència moral, sinó per la pròpia limitació del mecanisme.

Serà, doncs, des del rudiment intel·lectual de la memòria personal, que intentaré evocar l'Armand, procurant apropar-me a la persona i a la seva obra amb la deguda cautela i acceptant d'antuvi la penitència que em pugui caure.

Fa més de quaranta anys que el vaig conèixer quan, un bon dia, va acudir a una sessió de contertulians, càusticament anomenats «els savis de la Granja», tothora proclius a l'esgrima dialèctica i promptes a afaçonar la realitat del món i els seus contorns. Amb el temps, els amics de la tertúlia i altres trobats i retrobats en el camí, hem coincidit en la interpretació del nostre volgut Armand, com una persona culta, compromesa i generosa. Serà, doncs, des d'aquest consens que em fa d'aval, que fiaré el breu recorregut per la memòria.

La vasta cultura de l'Armand, fruit d'una natural inclinació devers els valors estètics, va adquirir una notable solidesa, justament perquè procedia de la voluntat de saber, més que d'una imposició acadèmica. Com la majoria d'autodidactes, va edificar el seu coneixement, pedra sobre pedra, com l'obrer que es construeix la pròpia casa. Si bé el camí d'accés al fenomen cultural fou bàsicament pel goig estètic –literatura, música, arts plàstiques, cinema–, la dimensió personal va acreixer per l'aplicació que va fer del seu bagatge, posat magnànimament a disposició dels amics, especialment dels joves que, com el que subscriu, precisàvem d'un bon alletament en les matèries esmentades. D'aquí que l'equipatge cultural de l'Armand contenia, a més, una dosi d'humanisme de gran qualitat.

El nostre país ha tingut sort de comptar amb «francitiradors» de la cultura que, des de l'anonimat o la discreció, han ajudat a bastir un teixit social amb cara i ulls. Gent com Miquel Arimany, Esteve Albert, Espar Ticó i, més propers, Joan Sunyol i el mateix Armand Quintana –a títol d'exemples–, han fet més de sembradors que de col·lectors, sovint amb el sacrifici de la pròpia obra, per tal de posar l'interès del país per davant del profit personal. Això que, poc afortunadament, se n'ha dit «activista cultural», i que més encertadament Ricard Torrents ens proposa com a auspiciadors de la cultura base. Gent d'esperit altruista i amb vocació de fer país, que han optat pel valor instrumental de la cultura per ajudar-nos a entendre i a sentir la pròpia identitat, sobretot en temps hostils i deficitaris.

Seria en el context suara apuntat que l'amic Quintana va desplegar un ventall d'actuacions, adreçades a desvetllar consciències i a fomentar iniciatives, posposant l'obra personal més tangible, per sumar-se al projecte col·lectiu que Catalunya reclamava.

En plena dictadura política i de salvatge opressió cultural, no calia perdre el temps en segons quina mena de filigranes. Veus com les de Carner, Riba, Pere Quart o Bartra, des de l'exili, romangueren en silenci editorial, però sense deixar de treballar ni un sol moment, no només en l'obra personal, sinó en la tasca primordial d'establir ponts d'entesa amb la gent que patia l'exili a l'interior, preparant el camí de retorn a les llibertats. Joan Triadú seria, tanmateix, el referent i guia que mena la columna cultural a través de l'aspre desert franquista. Era l'hora de pensar en l'interès general per damunt de vel·leïtats personalistes; l'hora de teixir una xarxa de resistents com l'Armand, com altres armands, anònims i indispensables. En aquest context, Quintana aporta coneixement i energia, ensenyant català, col·laborant en revistes com *Inquietud*, i *Cavall Fort*, o treballant en entitats com Òmnium Cultural, Cine Club, etc., instruments de vocació cultural però funcionalment adscrits al moviment vindicatiu, estès per tot el territori català.

En la línia apuntada, l'octubre de 1960 l'Armand ens parla, en la revista *Inquietud Artística*, de la poesia vigatana més enllà dels addictes al nyigo-nyigo flouresc. Ens recorda que, a l'altra banda de les veus instal·lades, hi ha un grup de poetes compromesos com Josep Grau, Joan Sunyol, Antoni Pous, Miquel Martí Pol, Josep Junyent, Núria Albó i Segimon Serrallonga, que sacsegen les ments ensopides de molts osonencs. Uns mesos després, en la mateixa revista, ens ofereix un article que amb el títol «Consideraciones sobre la poesía española actual», analitza autors com Crémer, Celaya, Dámaso Alonso i Àngela Figuera, la

majoria dels quals eren desconeguts del gran públic en aquella hora de foscor. Amb el temps, ens adonem que convidar-nos a la lectura d'aquests poetes no acomplia una simple funció divulgativa, atesa la càrrega crítica implícita a cadascun dels textos poètics, bé fos en aspectes purament formals o estètics, bé de denúncia social.

Voldria recordar que en aquest període, 1950-1960, a casa nostra es feien perceptibles alguns símptomes rupturistes, singularment acreditats en l'àmbit de les arts plàstiques. Un grup d'artistes i intel·lectuals, coneguts amb el nom d'«Els 8», esdevingueren la cèl·lula mare d'altres grups i moviments que propiciaren una mena de renaixença cultural a escala comarcal. Em sembla doncs oportú, pel seu valor testimonial, convocar en aquest punt la veu de l'Armand quan, en una estrofa del poema titulat «Abstracció», escrit l'any 1957, ens diu...

*Un jorn –no sé pas quan–
un tros –no sé pas quin– del meu cervell
s'isolarà dels altres
i sense fre
cavil·larà tot sol.*

Tanmateix, l'Armand ens augura en aquests versos el futur alliberament i la voluntat de lliurar-se a la creativitat personal. Les seves accions prendran sentit i cristal·litzaran en un nucli de pensament sòlidament estructurat, quan arribi l'hora de presentar-se com l'autor que, potencialment, ja palpitava.

Tot i la manifesta vocació d'escriptor que sempre reconegué, hauria de passar molt temps fins a l'aparició d'una obra en lletra impresa, que no fos l'aplegada en el conjunt d'articles –altrament interessantíssims–, publicats en revistes i periòdics d'abast comarcal i nacional. De variada temàtica però amb predomini dels orientats a la crítica literària, l'Armand ens parlarà de poesia, de teatre, de cinema, de jazz i, pràcticament, de totes les activitats que giren al voltant del fet cultural. En aquest apartat caldria considerar la bondat d'un conjunt d'articles publicats a la revista *Estímul* els anys 1982-1983, que amb el lema «Les nostres lletres» ens presenta una selecció d'escriptors catalans de reconegut prestigi. Josep Pla, Víctor Català, Santiago Rusiñol, Josep V. Foix, Mercè Rodoreda i Pere Calders, propostes de lectura que ens fa l'Armand, tot esbossant les principals característiques de cada autor, dins d'una visió sintètica però eficaçment orientadora.

Molt aclaridor resulta l'article publicat el febrer de 1986 a la revista *Arrel* que, en forma molt documentada i exhaustiva, explica l'aportació d'Osona a la cultura dels Països Catalans en els darrers temps, tot fent un recorregut per les distintes disciplines i facetes de la cultura: la llengua, la literatura, la història, les edicions, el teatre, la música i les arts plàstiques, fent remarca dels seus valors i assenyalant-ne els seus mancaments. L'aparició d'aquest article coincideix amb l'etapa que fou regidor de Cultura de l'Ajuntament de Vic (1983-1987), circumstància que atorga una especial solvència a la seva anàlisi.

No és però fins l'any 1995 que l'Armand s'ofereix en la seva real dimensió creativa i amb credencials d'escriptor madur; ens presenta la seva novel·la *El*

temps cremat, magnífic relat que esdevindrà la seva obra cabdal i a la qual dedicarem especial atenció.

Com és sabut, la novel·la com a gènere literari és un concepte amplíssim, que acull un sens fi de subgèneres que fa difícil determinar-ne els límits formals o temàtics, si no és assumint el risc d'una visió restrictiva. Tanmateix, *El temps cremat* conté ingredients de novel·la històrica, costumista, de crònica social, de crítica política, d'introspecció psicològica..., elements tots ells utilitzats en la mesura que més li convé, però sense la voluntat d'una adscripció temàtica concreta. Quintana fia a la memòria personal un seguit de fets i circumstàncies que conformen la vida d'un adolescent –en Toni–, amb clares connotacions autobiogràfiques que forneixen la veracitat de la narració. Amb tot, no gosaria pas inferir que es tracta d'una biografia maquillada, car la figura del protagonista i els seus condicionants són perfectament extrapolables i doncs, en certa manera, universals.

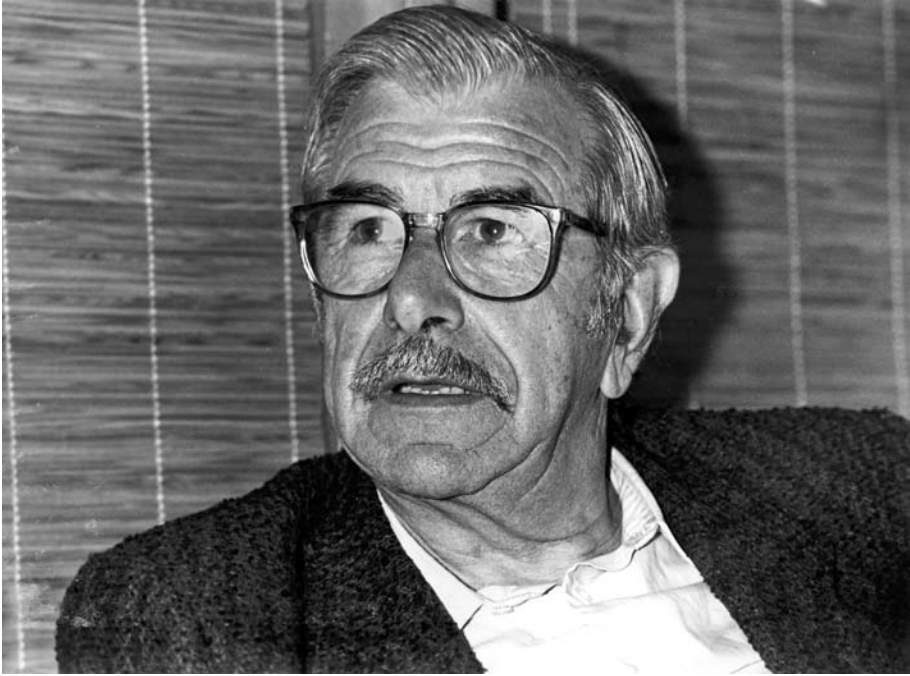
La galeria de personatges que, en forma de retrats, vertebrèn la història al voltant del protagonista, té suficients components de realisme com per a fer-los versemblants i entenedors. A mesura que s'expliquen adquireixen relleu de paradigmes humans, malgrat pertànyer a un temps i a un poble determinats.

El discurs, fet amb naturalitat, aplega un seguit de veus, dites i localismes que accentuen la preocupació de l'autor per la llengua. Una llengua viva que té en el poble una font de creació inesgotable i té el poble com a destinatari final. Lluny de barroquismes i aventures retòriques, l'estil planer i directe que impregna tot el text excel·leix de forma especial en el capítol dedicat a l'aventura amorosa d'en Toni i l'Eulàlia, amb un finíssim tractament dels components romànticosensuals que basteixen l'anècdota. La delicadesa captivadora del seu plantejament supera en interès qualsevol descripció explícita com les que avui ens «regalen» alguns autors dits «del moment». L'Armand crea un clima basat en la insinuació i en el silenci que convida a la pausa, fixant un *tempo* i una temperatura emocional d'agradable digestió.

És però al llarg de la història del protagonista que es nota la voluntat de l'autor de no carregar les tintes en disbauxes emocionals, conscient que està parlant d'ell mateix. Així, a Toni no l'afecten negativament les pulsions juvenils, ans al contrari li aporten un gruix d'humanitat creixent i responsable; l'honestedat, com a principi actiu, l'impulsa i el projecta cap al futur, aprofitant la inèrcia de la davallada moral o psicològica per a convertir-la en energia positiva. El paràgraf final del relat és prou il·lustratiu.

M'estic adonant, però, que la meua solitud, malgrat que sigui penosa, em mena cap a un estadi de llibertat que no havia tingut mai. Ara puc començar sense gaires condicionaments, a omplir-me les mans de projectes.

Armand Quintana clou la novel·la, no quan el protagonista mor, sinó quan veritablement neix, com oferint al lector el llibre nou d'una vida que comença sota el signe de la llibertat. Deixa enrere un temps cremat però no inútil i ens dóna algunes claus per interpretar el present de molts pobles i, sobretot, del nostre Poble.

Armand Quintana. Desembre de 1989.

No serà fins al març del 2001 que Armand reapareix a l'escena de les publicacions amb una obra de creació. Ho fa amb un aplec de narracions curtes que, juntament amb altres de Pilar Cabot, s'integren en el mateix volum sota el títol *A l'ombra del semàfor*. Aquí l'Armand ens descobreix un nou registre de la seva personalitat creadora, estructurant un seguit d'històries recolzades en l'humor subtil i intel·ligent que els fa de coixí. Amb una gran diversitat de recursos tècnics, ens apropa a l'anècdota com qui visiona un gag cinematogràfic, per conduir-nos àgilment a la sorpresa final. Cadascuna de les setze narracions té un ritme propi, necessari i original que, tot i la brevetat discursiva d'alguna d'elles, resulten obres pulcrament acabades. L'esperit crític, la rauxa, el toc surrealista i la ironia subliminar hi són presents en la mesura desitjable, o sigui, exacta. Per la naturalesa d'aquest treball, em guardaré prou d'avançar-ne continguts, atès el factor sorpresa que reclama una lectura sense intermediaris. La perplexitat es tramita en la intimitat i sense avisar.

Per a gaudi dels lectors de l'Armand, em plau avançar que molt aviat es publicarà una nova col·lecció de narracions breus que, amb el títol *La corbata*, completarà el llegat literari del nostre autor.

M'agradaria, però, remarcar que el patrimoni cultural que ens llega l'Armand no s'esgota amb la producció literària i de divulgació cultural. No per ser poc

coneguda és menys important la seva producció artística en la disciplina de la fotografia, faceta que va conrear durant molts anys amb resultat meritíssim. Tocat d'un do especial per a la interpretació de les arts plàstiques i dominador de la tècnica del zoom per aconseguir primeríssims plans, l'Armand va aplegar un munt d'imatges, singularment de flors boscanes, que se signifiquen com una veritable exaltació del color. La col·lecció de diapositives sobre el tema floral, amara des d'un lirisme d'alt voltatge, exemplifiquen allò que hom anomena poesia visual. Valdria la pena dedicar-hi un estudi rigorós, que jo no puc fer, si bé celebraria l'oportunitat de visionar aquestes meravelles, en pública sessió, per compartir-les amb els incomptables admiradors d'Armand Quintana.

Com hem dit abans, l'Armand va ser un sembrador incessant que va escampar llavors generosament, moltes de les quals han germinat i altres ben segur que fructificaran en el futur. Fins pocs dies abans de morir, rebia a casa seva un grup de joves, cercant consell i acolliment a les seves inquietuds. El llegat més important que ens ha deixat és, doncs, la seva vida de donació i de mestratge: dictant conferències, prologant llibres, patrocinant edicions, exercint de jurat en concursos literaris i fomentant tertúlies amb poetes. Tot, en línia de continuïtat amb la proposta de servei al país que des de jove es va imposar.

En aquesta hora de record i homenatge ens retorna a la memòria el perfil de l'home ponderat que defugia els judicis *a priori*. De totes les propostes artístiques en sabia extreure quelcom de positiu, com endevinant el secret de cada sensibilitat. Equànime però mai neutre, el seu criteri era valorat perquè venia avalat per una radical honestedat. Obert als nous corrents artístics, tampoc no estalviava passió en les seves interpretacions; versàtil i somiador com un tema de jazz, treballava la mateixa idea des de distints angles fins a aconseguir-ne tots els perfils reals i metafòrics.

Ara, quan es fa inevitable i greu el buit de la seva partença, em consola pensar que la mort es mor si el nostre pensament no abdica.